

The Atonement of Yom Kippur: Part II – The Relationship between Yom Kippur and Teshuvah

Shlomo Zuckier

09.03.20

Drisha Institute

יום הכיפורים מכפר עם התשובה

1. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב

משנה. חטאת ואשם ודאי - מכפרין. מיתה ויום הכפורים - מכפרין עם התשובה. תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה ועל לא תעשה, ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר. האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב - אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויום הכפורים מכפר - אין יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

1. Babylonian Talmud Tractate Yoma 85b

MISHNA: A sin-offering, which atones for unwitting performance of transgressions punishable by karet, and a definite guilt-offering, which is brought for robbery and misuse of consecrated items, atone for those sins. Death and Yom Kippur atone for sins when accompanied by repentance. Repentance itself atones for minor transgressions, for both positive mitzvot and negative mitzvot. And repentance places punishment for severe transgressions in abeyance until Yom Kippur comes and completely atones for the transgression...

2. רש"י מסכת יומא דף פה עמוד ב

משנה. חטאת ואשם ודאי - הם אשם גזילות ומעילות, ויש אשם שהוא תלוי, הבא על שגגת ספק כרת, ובגמרא פריך: והא ביה נמי כפרה כתיבא! חטאת ואשם ודאי מכפרין - ומסתמא תשובה איכא, שאם לא היה מתחרט - לא היה מביא קרבן.

3. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ח

רבי אומר על כל עבירות שבתורה יה"כ מכפר חוץ מן הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אם עשה תשובה מתכפר לו ואם לאו אינו מתכפר לו ר' זבדא א"ר יסא מקשי מיסבור סבר ר' שיוה"כ מכפר בלא תשובה ר' אשיין רב יונה ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן מודה ר' שאין יה"כ מכפר אלא בתשובה הא מיתה מכפרת בלא תשובה תני יום מיתה כיום תשובה מאן תניננה ר' הווי הדא היא דתנינן מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה דלא כר'

4. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב

גמ'. ... מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. עם התשובה - אין, בפני עצמן - לא, נימא דלא כרבי. דתניא, רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר, חוץ (מפורק עול) + מסורת הש"ס: [מהלועג על חבירו] + ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר, שאם עשה תשובה - יום הכפורים מכפר, ואם לא עשה תשובה אין יום הכפורים מכפר! - אפילו תימא רבי, תשובה בעיא יום הכפורים - יום הכפורים לא בעיא תשובה.

2. Babylonian Talmud Tractate Yoma 85b

§ It was taught in the mishna that death and Yom Kippur atone for sins when accompanied by repentance. The Gemara analyzes this: With repentance, yes, they do atone for sins; but by themselves, without repentance, they do not. Let us say that the mishna is not in accordance with the opinion of Rabbi Yehuda HaNasi, as it was taught in a baraita: Rabbi Yehuda HaNasi says that for all transgressions in the Torah, whether one repented or did not repent, Yom Kippur atones, with the exception of rejecting the yoke of Torah and mitzvot; and denying the Holy One, Blessed be He;

and interpreting the Torah falsely; and violating the covenant of the flesh, i.e., circumcision. In these cases, if one repents Yom Kippur atones for his sin, and if one does not repent Yom Kippur does not atone for his sin.

The Gemara rejects this: This is no proof; even if you say that the mishna is in accordance with the opinion of Rabbi Yehuda HaNasi, the mishna can be understood as follows: Repentance still requires Yom Kippur in order to complete the atonement, whereas Yom Kippur does not require repentance but atones even without it...

5. רש"י מסכת יומא דף פה עמוד ב

חוץ מפורק עול - כופר בהקדוש ברוך הוא.
מגלה פנים בתורה - דורש את התורה לגנאי, כגון מנשה שהיה דורש באגדות של דופי, לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וגו'.
ומיפר ברית בשר - מילה, ובמסכת שבועות יליף לה מקראי.

6. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ב עמוד א

מש'. שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה, עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד.

7. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ח עמוד ב

וכי מאחר שאינו מכפר, למה תולה? אמר ר' זירא: לומר, שאם מת - מת בלא עון. א"ל רבא: אם מת - מיתה ממרקת! אלא אמר רבא: להגן עליו מן היסורין.

8. רש"י מסכת שבועות דף ח עמוד ב

מיתה ממרקת - דהכי אמרינן בפרק בתרא דיומא (פו) שמיתה ממרקת כל העונות שעשה תשובה עליהן ואין התשובה גומרת כפרתן ולא יום הכפורים גומר כפרתן כגון עבירות חמורות.

9. פני יהושע מסכת שבועות דף ח עמוד ב

ועוד תולה לאו מילתא היא דלא מיקרי כפרה וכמ"ש ג"כ הראב"ן ז"ל סברא זו וכיון שכן אינו מכפר כפרה גמורה אלא תולה דחייב חטאת משמע דאתיא לכלל חטאת, כן נראה לי נכון בעזה"י.

10. רש"י מסכת יומא דף פה עמוד ב

אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה - אלא תולה להגן עליו מן היסורין, עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת, הכי ילפינן לה בכריתות (כו, ב).

11. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף פה עמוד ב

תשובה בעיא יוהכ"פ יוהכ"פ לא בעי תשובה. ומכאן קשה למה שרגיל ר"ת לומר דת"ת טפל לגבי דרך ארץ מדקתני יפה ת"ת עם דרך ארץ אלמא דרך ארץ עיקר כדדייקנן ביבמות פ' החולץ גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דמיירי בנכסי מלוג מדקתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב אלמא יורשי האב עיקר דהכא קאמר עם התשובה אף על גב דיוהכ"פ עיקר דהא לא בעיא תשובה, וי"ל דלא דמי דהתם תרווייהו בעינן תורה ודרך ארץ הילכך איכא למימר כיון דקאמר עם דרך ארץ דדרך ארץ עיקר, אבל הכא לא בעינן תרווייהו דיוהכ"פ לא בעי תשובה הילכך צריך לפרושי עם התשובה שעשה כבר צריך יוהכ"פ, א"נ דמשום מיתה דתנא בהדי יוהכ"פ תנא עם התשובה דתשובה עיקר לגבי מיתה, ועי"ל דלרבי נמי צריך תשובה לכפר מקיבועא אף על גב דמהני יוהכ"פ למעט העונש כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאל"כ למה חרב הבית בעונות ישראל כיון שיוהכ"פ מכפר על כל עבירות חוץ מג' דברים הללו, ומיהו נראה דלא כר"ת דתורה הוא עיקר דהא קאמר נמי התם כל תורה שאין עמה מלאכה, ומעתה איכא למידק איפכא שתורה הוא עיקר, ואמרינן נמי בפרק כיצד מברכין דראשונים שעשו תורתן קבע ומלאכתם עראי וכו' ותנן במ"ח דברים התורה נקנית במיעוט דרך ארץ, והא דדייק התם יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב מייתורא קא דייק דהו"ל למימר יחלוקו יורשי הבעל ויורשי האב.

12. תוספות ישנים מסכת יומא דף פה עמוד ב

תשובה בעיא יום הכפורים יום הכפורים לא בעי תשובה. ואם תאמר הכא משמע דיום הכפורים עיקר ואפילו הכי קאמר עם תשובה וקשה מכאן על מה שרגיל רבינו יעקב לומר תלמוד תורה טפל לגבי דרך ארץ מדקתני (באבות פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אלמא דרך ארץ עיקר כדדייקינן ביבמות פרק החולץ (דף לח ב) גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דיורשי האב עיקר ומיירי בנכסי מלוג מדקתני יחלקו יורשי בעל עם יורשי האב אלמא יורשי האב עיקר ואילו הכא קאמר עם התשובה אף על פי שאינה עיקר א' י"ל דהכי קאמר עם התשובה שעשה כבר צריך יוה"כ ואינו בא לומר שצריך שניהם אי נמי משום מיתה דבהדיא תנא עם התשובה דתשובה עיקר גבי מיתה ועוד יש לומר דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אף על גב דמהני יום הכפורים למעט מכרת מ"מ כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאל"כ למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיום הכפורים מכפר חוץ מג' דברים דפורק עול וכו'

13. בית הבחירה (מאירי) מסכת יומא דף פה עמוד ב

אמר המאירי חטאת ואשם ודאי מכפרין ר"ל על העונות שהם באים עליהם שבדאי יש תשובה ווידוי עמהם שאם לא כן לא היה מזיק עצמו לכך ומ"מ אשם תלוי אינו מכפר לגמרי שהרי לכשיודע לו צריך לקרבן אחר כמו שביארנו במקומו מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה שזהו כלל גדול שאין שום דבר מכפר אלא בתשובה התשובה ר"ל לבד בלא מיתה ובלא יום הכפרים מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה אבל על החמורות כגון כריתות ומיתות בית דין תשובה [תולה] עד שיבוא יום הכפורים ויכפר כלומר שתכלית התשובה נמצאת בו ומ"מ הוא הדין שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת שאין הפרגוד ננעל בפני התשובה אלא שסתם הדברים שהיא נמצאת שלימה יותר בזמן הזה משאר הזמנים:

14. חיבור התשובה למאירי - משיב נפש מאמר ב פרק יג

ונשוב לדברינו והוא, שעקר הכונה לשמוע בקולו אמר לא צויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, ואמר זה על היותם מקריבים הקרבנות על צד בלתי ראוי, והוא שאמר עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר, וזה מן הצווים המונעים כמו שבארנו ענינם באמרו שמח בחר וגו', כלומר הוסיפו במעשה תוספת אחר תוספת, ואכלו בשר, ר"ל שתמשכו אחר התאוות המשכות תמידי ותחשבו היות הכל מכופר בהבאת הקרבן לבד בלי כונה אחרת, והוא שאמר כי לא דברתי את אבותיכם וגו', כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר וכו', הנה באר תכלית הכונה מה היא תכלית מבואר ורצה באמרו לא צויתי את אבותיכם וגו', שאינם מכונים על עצמם רק על צד הערה אחרת, ואתם בטלתם התכלית ועלה בידכם המעשה לבד, וכבר האריכו כל הנביאים בזאת הכונה אמר ע"ה, במה אקדם אכף לאלהי מרום וגו' הירצה יי באלפי אילים וגו' ומה יי דורש ממך כי אם עשות משפט וגו', ואמר שמואל הנביא החפץ ליי בעולות וגו' הלא שמוע מזבח טוב וגו', ונעים זמירות גם כן אמר זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי וגו', ואמר אסף שמעה ואדברה וגו' אלהים אלהיך אנכי, בא להעיר על אמתת מציאותו הרמוז באמרו אנכי יי אלהיך, וזה להיות כונת עבודתו לו לבדו כאמרו הנה גם כן, אנכי אנכי הוא מוחה פשעך וגו', שאני הוא המסבב כפרתך בתשובתך לא הבאת הקרבן לבד, כמו שקדם לנו שהתודות על הקרבן הוא עקר הכונה, והוא אמרו בדרש, וקרוב לשמוע מתת כסילים זבח, שהם חוטאין ומביאין קרבן ואין עושין תשובה, אם על צד בלתי העתק בציורם העבודה ליי לבדו ואם על צד בלתי התעוררם עליו הערה ראויה והוא, שראוי להתעורר לו להכניע לבו ולהקריב חלבו ודמו ברוב הכנעה על רוע מעשיו, והוא אמרו זבחי אלהים רוח נשברה... וכבר ידעת שאין שעיר המשתלח מכפר אלא לשבים, אבל מכפר הוא לשבים על כל עונות הם קלים הם חמורים הם זדונות הם שגגות הן שהודע לו הן שלא הודע לו, ומה שאמרו בקצת מקומות שמכפר על הקלות אף בלא תשובה, ביאור אף על פי שלא התעורר תכלית הערה עד שיבא ממנה לידי תשובה גמורה נמצא מכל מקום שהשעיר סבת הכפרה והתשובה היא הכפרה, והוא שבזמן הזה שאין שעיר תשובה מכפרת, וכן כל מה שאמרו עליו שהוא מכפר אם שעיר אם עצמו של יום הכפורים אם ייסורין אם מיתה, באור כלם הערה המגעת לו באי זה מאלו והכל סבת התשובה והיא הכפרה, והוא שרמז הרב בשעיר המשתלח שהוא להיותו הערה לתשובה

15. רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה ב-ג

שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות.

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

15. Rambam Laws of Teshuvah 1:2-3

Since the goat sent [to Azazel] atones for all of Israel, the High Priest confesses upon it as a spokesman for all of Israel as [Lev. 16:21] states: "He shall confess upon it all the sins of the children of Israel."

The goat sent to Azazel atones for all the transgressions in the Torah, the severe and the lighter [sins]; those violated intentionally and those transgressed inadvertently; those which [the transgressor] became conscious of and those which he was not conscious of. All are atoned for by the goat sent [to Azazel].

This applies only if one repents. If one does not repent, the goat only atones for the light [sins]. Which are light sins and which are severe ones? The severe sins are those for which one is liable for execution by the court or *karet*. False and unnecessary oaths are also considered severe sins even though they are not [punished by] *karet*. [The violation of] the other prohibitions and [the failure to perform] positive commandments that are not punishable by *karet* are considered light [sins].

At present, when the Temple does not exist and there is no altar of atonement, there remains nothing else aside from Teshuvah.

Teshuvah atones for all sins. Even a person who was wicked his whole life and repented in his final moments will not be reminded of any aspect of his wickedness as [Ezek. 33:12] states "the wickedness of the evil one will not cause him to stumble on the day he repents his wickedness."

The essence of Yom Kippur atones for those who repent as [Lev. 16:30] states: "This day will atone for you."

16. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ז

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואף על פי שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושלח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית.

16. Rambam Laws of Teshuvah 2:7

Yom Kippur is the time of Teshuvah for all, both individuals and the community at large. It is the apex of forgiveness and pardon for Israel. Accordingly, everyone is obligated to repent and confess on Yom Kippur.

The mitzvah of the confession of Yom Kippur begins on the day's eve, before one eats [the final meal], lest one choke to death in the meal before confessing.

Although a person confessed before eating, he should confess again in the evening service, Yom Kippur night, and similarly, repeat the confession in the morning, *Musaf*, afternoon, and *Ne'ilah* services.

At which point [in the service] should one confess? An individual confesses after the *Amidah* and the *Chazan* confesses in the midst of the *Amidah*, in the fourth blessing.

17. רמב"ם הלכות שגגות פרק ג הלכה י

אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן, אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו, כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין, אף על פי שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה מבעיטתו צריך להביא חטאתו ואשמו, וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר עליו, לפיכך אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכפורים והוא מבעט בו הרי זה לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה אחר יום הכפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו.

17. Rambam, Laws of Errors 3:10

Yom Kippur, sin-offerings and guilt-offerings do not generate atonement unless one repents and believes in the atonement they grant. If, however, one rebels against them, they do not generate atonement for him.

What is implied? A person was in a state of rebellion, but brought a sin-offering or a guilt-offering, saying or thinking in his heart that these will not generate atonement. Accordingly, even though they were offered as commanded, they do not generate atonement for him. When he repents from his rebellion, he must bring another sin-offering and/or guilt-offering.

Similarly, when one is in a state of rebellion on Yom Kippur, Yom Kippur does not atone for him. Therefore if he was obligated to bring a tentative guilt-offering and Yom Kippur passed while he was in a state of rebellion, Yom Kippur does not generate atonement for him. When he repents after Yom Kippur, he is obligated to bring all the tentative guilt-offerings for which he is liable.

18. כסף משנה הלכות תשובה פרק א הלכה ג

ועצמו של יוה"כ מכפר וכו'. משנה פרק בתרא דיומא (דף פ"ה:) מיתה ויוה"כ מכפרים עם התשובה ובגמ' נימא דלא כרבי דאמר בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר ואף על פי דחיי התם ואמר אפילו תימא רבי מ"מ רבנן פליגי עליה כדמשמע בפ"ק דשבועות ולא קי"ל כרבי מחביריו לכן כתב רבינו ועצמו של יוה"כ מכפר לשבים כלומר אבל לא לשאינם שבים:

19. פרי עץ חיים הלכות תשובה פרק א הלכה ג

[ג] בזמן הזה וכו' התשובה מכפרת על כל העבירות ועצמו של יוה"כ מכפר לשבים וכו'. ולכאורה קשה במ"ש תחילה התשובה מכפרת משמע דהתשובה לבדה הדר קאמר ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים אי הכי יוה"כ למאי אצטריך מאחר שהתשובה מכפרת על כל העבירות ואפשר לתרץ שמה שאמר בתחילה התשובה מכפרת וכו' היינו על העבירות קלות והיינו מ"ש אח"כ אף על פי שהתשובה מכפרת הכל ועצמו של יוה"כ והיינו דאמרין ונוזין במס' יומא דף פ"ה בתוס' ישנים בד"ה תשובה בעיא יוה"כ וא"ת הכא משמע עיין שם עד וכן נראה עיקר:

20. באר יהודה הלכות תשובה פרק א הלכה ג

[ג] ועצמו של יוה"כ מכפר ואינו מכפר אלא לשבים. ע"כ. וכתב הכ"מ מזה דלא כרבי ע"כ. והנה לפמ"ש"כ לעיל דרבי ע"כ מיירי מיוה"כ עם השעיר דאל"כ השעיר א"צ לכפרה כלל [ואף על גב ד"ל דנפק"מ בהשעיר דבא לכפר אף על הג' דחשיב הכא פורק על וכו' דבאלו בודאי מודה רבי דאינו מתכפרין בלא תשובה ובא השעיר לכפר עליהן בלא תשובה או בתשובה לענין שלא יצריכו גם יסורין כ"ז דוחק דעיקר השעיר אינו בא רק בשביל אלו דלא שכיחי בישראל] א"כ דברי הרמב"ם ז"ל בכאן אינם ענין להך דרבי ואף על גב דכבר כתבתי לעיל דהגמ' בסוף מסכת יומא דייק שפיר דמתני' דלא כרבי מדקתני עם התשובה משמע דבלא תשובה לעולם לא מתכפר אפילו בזמן דיש שעיר אבל מדברי הרמב"ם ז"ל ליכא למידק מידי דהלא מבואר בהדיא בדבריו שכ' ועצמו של יום והיינו יוה"כ בעצמו בלא שעיר ובזה רבי מודה. אכן ממש"כ לעיל הרמב"ם ז"ל דשעיר המשתלח ג"כ צריך תשובה מזה שפיר מוכח דסובר דלא כרבי דשעיר הוי לעולם עם יוה"כ ולרבי א"צ תשובה:

והנה מש"כ הרמב"ם דעצמו של יוה"כ אינו מכפר על שום דבר בלא תשובה נראה דהכרית זה מדרב"ע דחישב ד' חלוקי כפרה ולא חישב נמי יוה"כ בזמנה"ז בלא תשובה דמכפר על איזה דבר א"ו דאינו מכפר כלל בלא תשובה. והנה הלח"מ הקשה על הרמב"ם ז"ל מדקתני במתני' על עשה ול"ת תשובה מכפרת והאיך כתב הרמב"ם ז"ל דעל ל"ת תשובה תולה ונראה דאע"ג דהגמ' מוקי למתני' דוקא בלאו הניתק לעשה מ"מ משמע מהרמב"ם דגם על לאו הניתק לעשה אין תשובה לבדה מכפרת מדכ' רק עשה ומ"מ י"ל דהרמב"ם ז"ל פוסק בזה כראב"ע לגמרי ומדבריו משמע דרק על עשה לחודא מכפרת תשובה לבדה אבל על לאו הניתק לעשה לא:

ארבעה חילוקי כפרה

21. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז

מפני ארבעה דברים אלו הלך ר' מתיא בן חרש אצל ר' אלעזר הקפר ללודיא. אמר לו, רבי שמעת בארבע חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש. אמר לו, כתוב אחד אומר +ירמיה ג כב+ שובו בנים שובבים, הא למדת שתשובה מכפרת, וכתוב

אחד אומר +ויקרא טז ל+ כי ביום הזה יכפר עליכם, הא למדנו שיום הכפורים מכפר, וכתוב אחד אומר +ישעיה כב יד+ אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו, הא למדת שמיתה מכפרת, וכתוב אחד אומר +תהלים פט לג+ ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, הא למדנו שייסורין מכפרין. כיצד יתקיימו ארבעה כתובים אלו. העובר על מצות עשה ועשה תשובה, אינו זז משם עד שמוחלין לו, ועל זה נאמר שובו בנים שובבים. והעובר על מצות לא תעשה ועשה תשובה אין כח בתשובה לכפר, אלא התשובה תולה ויום הכפורים מכפר, ועל זה נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. והמזיד על כריתות ועל מיתות בית דין ועשה תשובה, אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר, אלא תשובה ויום הכפורים מכפרין מחצה וייסורין ממרקין ומכפרין מחצה, ועל זה נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. מי שמחלל שם שמים ועשה תשובה אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ייסורין בלבד ממרקין, אלא התשובה ויום הכפורים תולין ויום המיתה וייסורין ממרקין, ועל זה נאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו, ואומר +ש"א=שמואל א' ג יד+ אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא במיתה. רבי אומר, שומע אני שלא יכפר יום מיתה, כשהוא אומר +יחזקאל לז יג+ בפתחי את קברותיכם, הא למדת שיום המיתה מכפר.

22. תוספתא מסכת יומא (כפורים) (ליברמן) פרק ד הלכה ו-ט

ר' ישמעאל אומ' ארבעה חלוקי כפרה הן עבר על מצות עשה ועשה תשובה אין זז ממקומו עד שמוחלין לו שנ' שובו בנים שובבים ארפא משובתם
עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה תשוב' תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנ' כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'
עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין שבשאר ימות השנה ממרקין שנ'
ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים מזיד ועשה תשובה אין בה לא בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים
לכפר אלא תשובה ויום הכפורים מכפרין שליש וייסורין מכפרין שליש ומיתה ממרקת עם הייסורין ועל זה נאמ' אם יכופר
העון הזה וגו' מלמד שיום מיתה ממרק
חטאת ואשם ומיתה ויום הכפורים כולן אין מכפרין אלא עם התשובה שנ' אך בעשור וגו' אם שב מתכפר לו ואם לאו אין
מתכפר לו ר' לעזר אומ' ונקמה מנקה הוא לשבים ואין מנקה לשאין שבים ר' יהודה או' מיתה ויום הכפורים מכפרין עם
התשובה תשובה מכפרת עם המיתה ויום המיתה הרי הוא כתשובה
[גרסת הגר"א-רבי אומר יו"כ מכפר בלא תשובה ויום המיתה הרי הוא כתשובה]

23. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר:
שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד.

24. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק י

שאל רב מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה אמר לו שמעתה ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש
אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה. כתוב אחד אומר [ירמ' ג יד] שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם וכתוב אחד אומר
[ויקרא טז ל] כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' וכתוב אחד אומר [תהילים פט לג] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים
עונם וכתוב אחד אומר [ישעי' כב יד] אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו וגו'.
כיצד העובר על מצות עשה ושב מיד אינו זז ממקומו עד שימחול לו הקדוש ברוך הוא ועליו הוא אומר שובו בנים שובבים
ארפא משובתיכם. העובר על מצות בלא תעשה התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר ועליו הוא אומר כי ביום הזה יכפר
עליכם וגו'. העובר על הכריתות ומיתות בית דין במזיד התשובה ויום הכיפורים מכפרין מחצה והייסורין מכפרין מחצה
ועליו הוא אומר ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים אין כח בתשובה לתלות ולא יום הכיפורים לכפר
ולא הייסורים למרק אלא התשובה ויום הכיפורים מכפרין שליש וייסורין שליש ומיתה ממרקת שליש ועליו הוא אומר אם
יכופר העון הזה לכם עד תמותו הא למדנו שהמיתה ממרקת.

25. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ח

רבי אומר על כל עבירות שבתורה יו"כ מכפר חוץ מן הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אם עשה תשובה
מתכפר לו ואם לאו אינו מתכפר לו ר' זבידא א"ר יסא מקשי מיסבור סבר ר' שיוה"כ מכפר בלא תשובה ר' אשיין רב יונה
ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן מודה ר' שאין יו"כ מכפר אלא בתשובה הא מיתה מכפרת בלא תשובה תני יום מיתה כיום
תשובה מאן תנינתה ר' הווי הדא היא דתנינן מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה דלא כר'